

Bogdan Bładowski

Wpływ zażalenia na wykonalność postanowienia oraz na bieg postępowania cywilnego

Palestra 16/11(179), 8-11

1972

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BOGDAN BŁADOWSKI

Wpływ zażalenia na wykonalność postanowienia oraz na bieg postępowania cywilnego

Autor, po wyjaśnieniu na wstępie pojęcia prawomocności i skuteczności orzeczeń sądowych, omawia wpływ zażalenia na wykonalność (skuteczność) zaskarżonego postanowienia i na bieg postępowania w sprawie — z mocy ustawy oraz na podstawie decyzji sądu pierwszej instancji.

Prawomocność (formalna) orzeczenia, polegająca na niemożności zmiany zawartego w nim rozstrzygnięcia sądu, następuje wówczas, gdy jest ono niezaskarżalne w toku instancji, tzn. gdy nie przysługuje od niego zwykły środek odwoławczy z mocy samej ustawy bądź gdy środek odwoławczy nie został wniesiony albo uwzględniony¹. Warunkową prawomocnością objęte są te postanowienia sądu pierwszej instancji, które nie podlegają odrębnemu zaskarżeniu w drodze zażalenia i w zasadzie stają się prawomocne z chwilą ich wydania, z tym jednak zastrzeżeniem, że podlegają one rozpoznaniu przez sąd rewizyjny, gdy sąd ten rozpoznaje sprawę w związku z wniesieniem środka odwoławczego. Poza tym postanowienia nie kończące postępowania w sprawie mogą być uchylane i zmieniane wskutek zmiany okoliczności sprawy².

Wykonalność i skuteczność orzeczeń sądowych następuje z zasady jako skutek ich prawomocności. Tak ma się rzecz z wykonalnością wyroku w procesie lub postanowienia w postępowaniu nieprocesowym rozstrzygającego co do istoty sprawy, chyba że wyrok nieprawomocny zaopatrzono w rygor natychmiastowej wykonalności (postanowienie tylko wyjątkowo podlega wykonaniu z chwilą jego wydania³).

O ile większość wyroków nadaje się do wykonania w postępowaniu egzekucyjnym (wyłączając wyroki wstępne oraz — z zasady — wyroki o charakterze konstytutywnym⁴), o tyle tylko nieliczne postanowienia podlegające zaskarżeniu zażaleniem nadają się do wykonania w drodze egzekucji (np. postanowienie w przedmiocie zwrotu kosztów procesu, skazania na grzywnę), chociaż wywierają one różne inne skutki prawne (np.: uchylenie rygoru natychmiastowej wykonalności powoduje wygaśnięcie natychmiastowej wykonalności wyroku; w rezultacie odrzucenia zażalenia uprawomocnia się zaskarżone postanowienie; przekazanie sprawy innemu są-

¹ Art. 363 k.p.c.

² Art. 359 k.p.c.

³ Por. art. 333, 521, 578, 630 § 3 i 777 k.p.c.

⁴ W. Siedlecki: Orzeczenie konstytutywne w postępowaniu cywilnym (Księga Pamiątkowa ku czci K. Stefki, Warszawa—Wrocław 1967, s. 305—306); E. Wengerek: Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych, Warszawa 1970, s. 137; K. Korzan: Orzeczenia konstytutywne w postępowaniu cywilnym, Warszawa 1972.

dowi powoduje przesłanie akt sprawy i przeniesienie postępowania do tego sądu). Z tego też względu kodeks postępowania cywilnego używa w art. 360 pojęcia „skuteczności” postanowień *sensu largo*, rozumiejąc przez to zarówno sporadyczną wykonalność postanowień nadających się do wykonania w drodze egzekucji, jak i — przede wszystkim — zdolność ich do wywierania różnych innych skutków prawnych w takim zakresie i w taki sposób, jaki wynika z ich treści. Natomiast mówiąc o „wykonaniu” tego rodzaju postanowień, kodeks ma na myśli zarówno wykonanie ich w postępowaniu egzekucyjnym, jak i oddziaływanie ich na sferę prawną zainteresowanych osób wprost, w sposób niejako samoistny.

Charakterystyczną cechą zażalenia jako zwyczajnego środka odwoławczego *sensu stricto* jest właściwość wywierania skutku suspensywnego, polegającego na wstrzymaniu (zawieszeniu) prawomocności zaskarżonego postanowienia (*scilicet* zarządzenia) do chwili rozstrzygnięcia sprawy w postępowaniu odwoławczym. Natomiast zażalenie nie wstrzymuje w zasadzie wykonania (skuteczności) zaskarżonego postanowienia. Wprawdzie k.p.c. nie reguluje odrębnie wpływu wniesienia zażalenia na zaskarżone postanowienie⁵, jednakże wniosek powyższy wynika z treści cyt. przepisu art. 360 k.p.c. stanowiącego, że postanowienia stają się skuteczne (wykonalne) już z chwilą wydania (tj. z chwilą ogłoszenia, a jeżeli ogłoszenia nie było — z chwilą podpisania) sentencji.

Wyjątki od zasady, że zażalenie nie wstrzymuje wykonania zaskarżonego postanowienia, przewidziane są w postępowaniu egzekucyjnym w przepisach, które *expressis verbis* uzależniają wykonalność postanowienia od jego prawomocności. Są to mianowicie wypadki:

- a) wydania wierzycielowi pieniędzy zajętych w toku egzekucji z ruchomości,
- b) przysądzenia własności nieruchomości,
- c) nakazania złożenia wykazu i przyrzeczenia — chyba że dłużnik wyrazi zgodę na ich złożenie przed uprawomocnieniem się postanowienia⁶.

Aby złagodzić surowe skutki omawianej zasady, kodeks przewiduje w jednym wypadku wstrzymanie wykonania zaskarżonego postanowienia z mocy samej ustawy, we wszystkich zaś innych uzasadnionych wypadkach możliwość wstrzymania może nastąpić na podstawie decyzji sądu pierwszej instancji⁷.

Ipsa iure następuje wstrzymanie zaskarżonego postanowienia, które uchyla lub ogranicza zabezpieczenie (art. 742 § 3 k.p.c.). Mając na względzie cel egzekucji oraz pozycję w postępowaniu egzekucyjnym wierzyciela, należy dojść do wniosku, że wstrzymanie wykonania postanowienia nie nastąpi w takiej sytuacji, gdy dłużnik złożył zażalenie na to postanowienie, ale uchylenie lub ograniczenie zarządzenia tymczasowego nastąpiło na wniosek wierzyciela. Przepis art. 742 § 1 k.p.c. ma niewątpliwie na myśli wyłącznie taką zmianę zabezpieczenia, która nastąpiła w uwzględnieniu wniosku dłużnika. Z kolei pod przepis powyższy nie podpada postanowienie uwzględniające wniosek wierzyciela o zmianę zarządzenia tymczasowego przez zwiększenie zakresu zabezpieczenia; postanowienie takie, jako w istocie uwzględniające wniosek „dodatkowy” o zabezpieczenie, nie jest objęte klauzulą

⁵ Jak to uczynił dawny k.p.c. w art. 393 § 1.

⁶ Art. 852 § 3, 1035 i 915 § 3 k.p.c.

⁷ Szczegółne uregulowanie wstrzymania z mocy prawa wykonania nieprawomocnych orzeczeń alimentacyjnych (w tym także postanowień podlegających zaskarżeniu w drodze zażalenia, np. zarządzenia tymczasowego przewidzianego w art. 753 § 1 i 2 oraz 754 k.p.c.) zawiera przepis art. 445 § 2 k.p.c., rozstrzygający kwestie wynikające na tle „zbiegu procesów”.

art. 742 § 3 k.p.c. o wstrzymaniu z mocy ustawy jego wykonania w związku z wniesieniem zażalenia⁸.

Wstrzymanie wykonania postanowienia w pozostałych wypadkach nastąpić może na podstawie postanowienia sądu pierwszej instancji, stosownie do art. 396 k.p.c.⁹ Przyznanie kompetencji sądowi rewizyjnemu w tej mierze było zbędne, gdyż sąd ten może od razu rozpoznać zażalenie, a w konsekwencji kwestia ewentualnego wstrzymania wykonania zaskarżonego postanowienia staje się już bezprzedmiotowa. Sąd wydaje postanowienie tylko na wniosek, nigdy z urzędu (*ne eat iudex ultra petita partium*), i to nawet w sprawach, w których nie jest związany żądaniami stron (art. 321 k.p.c.), gdyż nie można wyjść ponad żądanie, którego brak. Wprawdzie przepis pozostawia swobodnej ocenie sądu rozstrzygnięcie wniosku, jednakże wniosek ten powinien być uwzględniony w każdym uzasadnionym wypadku, zwłaszcza gdy cel egzekucji mógłby być udaremniony, strona zaś mogłaby ponieść niepotęwowaną szkodę, oraz gdy przy tym nie zachodzi uzasadnione podejrzenie działania na zwłokę¹⁰. Można tu przykładowo wymienić następujące sytuacje: w których chodzi o wydanie zarządzenia tymczasowego o zabezpieczeniu roszczenia, nadanie wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności, nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności; w których zachodzi ingerencja w sferę prawną osoby trzeciej (np. co do obowiązku przedstawienia dokumentu); w których postanowienie ma charakter orzeczenia karzącego (np. co do nałożenia grzywny lub zamiany jej na areszt).

Postanowienie może zapaść na posiedzeniu niejawnym; tylko wyjątkowo może zająć konieczność wyznaczenia rozprawy w celu wyjaśnienia i rozpoznania tej typowo incydentalnej kwestii. Rozstrzygnięcie sądu, zarówno uwzględniające wniosek o wstrzymanie wykonania zaskarżonego postanowienia jak i oddalające taki wniosek, nie podlega zaskarżeniu i dlatego nie zachodzi tu obowiązek jego uzasadnienia¹¹.

Wpływ zbliżony do opisanego wyżej wywiera zażalenie na bieg postępowania w sprawie. Z mocy ustawy wniesienie zażalenia na postanowienie oddalające wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, zgłoszony w pozwie lub przed wytoczeniem powództwa, powoduje wstrzymanie biegu toczącego się postępowania¹². Jest to zrozumiałe w świetle przepisu art. 16 ustawy o kosztach sądowych, który zabrania sądowi podejmowania czynności w związku z wniesieniem pisma (pozwu, wniosku), od którego nie została uiszczona należna opłata. Natomiast na podstawie osobnego postanowienia sądu pierwszej instancji, które może zapaść na posiedzeniu niejawnym, a które nie podlega zaskarżeniu w drodze zażalenia, może być wstrzymane postępowanie w sprawie:

- a) aż do prawomocnego rozstrzygnięcia wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych lub ustanowienie adwokata, zgłoszonego w czasie toczącego się postępowania,
- b) aż do uprawomocnienia się postanowienia oddalającego zarzuty, których uwzględnienie uzasadniałoby odrzucenie pozwu¹³.

⁸ Orzeczenie Sądu Najwyższego C II 757/53, OSN 1955, poz. 36.

⁹ M. Piekarski: Zażalenie w postępowaniu cywilnym, Pal. 1960, nr 3, s. 22.

¹⁰ Por. nadal aktualne wytyczne wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej dotyczące stosowania art. 236 d.k.p.c. (uchwała całej Izby Cywilnej Sądu Najwyższego C Prez. 195/52, OSN 1953, poz. 95). Por. też A. Akerberg: Środki odwoławcze, Warszawa 1933, s. 92; J. Korzonek: Postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające, Warszawa 1934, t. I, s. 367.

¹¹ Art. 357 § 2 k.p.c.

¹² Art. 124 k.p.c.

¹³ Art. 124 zd. drugie oraz art. 222 k.p.c.

W pierwszym wypadku nie zawsze zachodzi konieczność wstrzymania postępowania; wchodzi ona w grę przeważnie wtedy, gdy strona mogłaby się w przyszłości powołać na ograniczenie, a nawet pozbawienie możliwości obrony swych praw. W drugim wypadku wstrzymanie postępowania jest aktualne wówczas, gdy zachodzi wątpliwość w zakresie zagadnienia prawnego wiążącego się z oddalonym zarzutem niewłaściwości sądu, opartym na tej podstawie, że sąd nie mógłby być właściwy nawet na podstawie umowy stron; w tym ostatnim wypadku dopuszczalne jest wstrzymanie przez sąd postępowania¹⁴.

Wstrzymanie postępowania polega zazwyczaj na odroczeniu lub odwołaniu wyznaczonej rozprawy, a także na chwilowym zaniechaniu podejmowania przez sąd jakichkolwiek czynności — poza oczywiście czynnościami niezbędnymi w ramach samego postępowania zażaleniowego. Wstrzymanie postępowania nie wymaga wydania oddzielnego postanowienia, polega ono bowiem, jak to już wyżej wspomniano, na typowo pasywnym zachowaniu się sądu.

Wniesienie zażalenia nie może wpłynąć na wstrzymanie postępowania egzekucyjnego, natomiast to ostatnie może być zawieszona przez sąd (w całości lub w części) na wniosek dłużnika wskutek zaskarżenia zażaleniem jakiegokolwiek postanowienia egzekucyjnego; sąd może jednak wówczas uzależnić zawieszenie postępowania od złożenia przez dłużnika zabezpieczenia, przy czym jeśli dłużnik zabezpieczy spełnienie swego obowiązku, sąd może uchylić dokonane już czynności egzekucyjne (z wyjątkiem zajęcia)¹⁵. Sąd może odmówić zawieszenia postępowania albo już zawieszona postępowanie podjąć na nowo, jeżeli wierzyciel zabezpieczy naprawienie szkody, jaka wskutek dalszego postępowania może wyniknąć dla dłużnika. Rozpoznając wniosek o zawieszenie, należy mieć na względzie interesy obu stron i w szczególności badać, czy na skutek dalszego postępowania może wyniknąć szkoda dla dłużnika. Sąd wydaje postanowienie po uprzednim wysłuchaniu stron; przysługuje na nie zażalenie także w razie odmówienia zawieszenia postępowania¹⁶.

W końcu zauważyć wypada, że zażalenie zdolne jest wywrzeć wpływ na wykonanie zaskarżonego postanowienia i na bieg postępowania w sprawie tylko wtedy, gdy zostało wniesione przy zachowaniu wszelkich wymaganych przez kodeks przesłanek jego dopuszczalności albo gdy przesłanki te zostały uzupełnione w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji.

¹⁴ Por. orzeczenia Sądu Najwyższego: C 279/51, OSN 1952, poz. 25; C 919/51, NP 1951, nr 12, s. 40. Por. też J. Jodłowski: Nowy etap przebudowy polskiego procesu cywilnego, PiP 1953, nr 5—6, s. 689.

¹⁵ Art. 1120 k.p.c. Por. też W. Siedlecki w pracy zbiorowej: Kodeks postępowania cywilnego — Komentarz, Warszawa 1969, t. II, s. 1121; E. Wengerek: op. cit., s. 108 i 121.

¹⁶ Art. 827 § 1 i 828 k.p.c.